

DOI: <https://doi.org/10.17721/2306-5680.2023.4.1>

УДК 504.06 + 626.81

Хільчевський В.К.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВОДНА ПОЛІТИКА: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ, СТАН В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню багатогранного поняття «водна політика» та основних тенденцій прояву водної політики у світі, формально торкаючись питань, які стосуються України. У міжнародних публікаціях у водній політиці виділяються напрями: гідрополітика, яка розглядає питання транскордонних водних ресурсів, та гідропсихологія, яка розглядає питання води на локальному рівні. В основі водної політики лежить механізм застосування міжнародних конвенцій і договорів, оскільки країни турбуються про свою водну безпеку, особливо в транскордонних водних басейнах. Питання водних ресурсів всередині країни вирішуються на національному законодавчому рівні, в Європі – із застосуванням положень Водної рамкової директиви ЄС. Після Дублінської конференції щодо водних ресурсів та сталого розвитку (1992 р.) світова водна спільнота спрямована в напрямі інтегрованого управління водними ресурсами (IУВР).

В Україні, в цілому, водна сфера держави розвивається у руслі світових тенденцій водної політики та IУВР шляхом приєднання до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер, Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р., імплементації положень Водної рамкової директиви ЄС в законодавчу базу та в практику водних відносин, співробітництва на транскордонних водах на сучасному рівні, прийняття Водної стратегії до 2050 р.

Ключові слова: водна політика, гідрополітика, гідропсихологія, інтегроване управління водними ресурсами, транскордонні водні ресурси, водні конфлікти, водна безпека.

Вступ. Прісна вода, яка зараз цінніша, ніж будь-коли в нашій історії, завдяки її широкому використанню в сільському господарстві, високотехнологічному виробництві та виробництві енергії, все більше привертає увагу як ресурс, що потребує кращого управління та сталого використання або належної реалізації водної політики.

Стале управління водними ресурсами розглядається як стан, у якому чотири сфери сталого розвитку ефективно реалізуються у водній політиці. Зокрема, це:

- соціальна сталість - всі люди мають рівний доступ до адекватних та доступних послуг водопостачання для задоволення своїх потреб у галузі охорони здоров'я та засобів до існування, і де громадяни та спільноти відіграють значну роль в управлінні водними ресурсами та прийнятті рішень;

- екологічна сталість - коли використання та управління водними ресурсами не ставить під загрозу біорізноманіття, функціонування довкілля або екологічні та гідрологічні процеси, які мають важливе значення для суспільства;

- економічна сталість - управління водними ресурсами доступне і економічно ефективно, а економічні витрати та фінансові ризики зрозумілі, зведені до мінімуму та збалансовані прозорим, соціально прийнятним способом;

- інституційна сталість - коли установи, яким доручено управління водними ресурсами, мають достатні ресурси та соціальну легітимність для функціонування у довгостроковій перспективі.

Оскільки дефіцит води збільшується разом із зміною клімату, необхідність ефективної водної політики буде актуалізуватися. За оцінками, до 2050 р. 57% населення світу відчуватиме дефіцит води як мінімум один місяць на рік [26].

Як стверджують спеціалісти, для пом'якшення наслідків цих процесів оновлена водна політика вимагатиме міждисциплінарного та міжнародного співробітництва, включаючи урядовців, учених-екологів, гідрологів, соціологів, економістів, розробників кліматичних моделей та активістів неурядових організацій [22, 28, 30].

Аналіз виконаних раніше досліджень. Оскільки проблема води і водних ресурсів в останні десятиліття захоплює інтерес фахівців з багатьох сфер діяльності (не лише водної), тематика, пов'язана з водною політикою, викликає надзвичайно широкий інтерес у світі. Є спеціалізовані періодичні видання з цієї проблематики – наукові журнали «Water politic», «World Water Policy» [65, 66].

Зокрема журнал відкритого доступу Міжнародної водної асоціації «Water politic», заснований в 1996 р., за час існування опублікував 1442 статті, в яких розглядаються питання водної політики [65]. Статті отримали понад 30 тис. цитувань.

Велика увага водній політиці приділяється в США, зокрема видано «Енциклопедію водної політики та політики в Сполучених Штатах» (2011 р.) [34], розвивається в онлайн-форматі «Оксфордська енциклопедія управління водними ресурсами та політики» [53]. Міжнародне видавництво «Едвард Елгар» (Велика Британія) запланувало на 2024 р. публікацію «Енциклопедії водної політики, економіки та управління Елгара» [31].

Ці авторитетні енциклопедії пропонують інноваційний підхід до теорії, оглядів і прикладів, що стосуються основних концепцій водних наук і питань управління водними ресурсами, щоб сприяти кращому міждисциплінарному співробітництву.

Стали відомими праці А.П. Ельханса (A.P. Elhance), особливо монографія, присвячена гідрополітиці в третьому світі (конфлікт і співпраця в міжнародних річкових басейнах) [32, 33], публікації Б. Сівакумара (B. Sivakumar) з планування та управління спільними водами із застосуванням парадигм гідрополітики та гідропсихології [51], праці П. Глейка (P. Gleick) з проблем водних конфліктів [35]. Значна кількість праць буде процитована у цій статті у відповідних розділах.

В Україні наукові розробки з питань водної політики та інтегрованого управління водними ресурсами зосереджені в основному в Інституті економіки природокористування та сталого розвитку НАН України (ІЕПСР НАН України) – праці М.А. Хвесика з колегами [10, 15]. Певні юридичні питання Протоколу про воду та здоров'я висвітлено в публікації С.М. Вихриста [1].

Деякі аспекти водної політики висвітлено в працях В.К. Хільчевського - одноосібних [16-18, 42] та у співавторстві [43-45].

Мета статті – дослідити багатогранне поняття «водна політика» та основні тенденції прояву водної політики у світі, формально торкнувшись питань, які дотичні до України.

Матеріали та методи дослідження. При дослідженні було використано міжнародні документи: Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (ЄЕК ООН, Гельсінкі, 1992 р.), скорочено – Водна конвенція [11]; Конвенція про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків (ООН, Нью-Йорк, 1997 р.), скорочено – Конвенція ООН по водотоках [12]; Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р. (1999 р.), скорочено - Протокол про воду і здоров'я [13]; Водна рамкова директива ЄС, 2000 р. (ВРД ЄС) [4].

Також використано матеріали міжнародних програм: Програма оцінювання транскордонних вод - GEF TWAP [57] (річкові басейни [56], озера і водосховища [55] та водоносні горизонти [54]); Міжнародна мережа басейнових організацій (INBO) [40] та ін.

Опрацьовано низку нормативних актів, прийнятих в Україні для виконання міжнародних конвенцій та ВРД ЄС [2, 5-9].

Виклад основного матеріалу

1. Поняття про водну політику

Водна політика або політика в галузі водних ресурсів – це процес розроблення законодавства, яке впливає на забір води, її використання і утилізацію та охорону водних ресурсів [33].

Водна політика на національному рівні варіюється в залежності від регіону і залежить від наявності або дефіциту води, стану водних систем та регіональних потреб у воді.

Оскільки водні басейни не збігаються з національними кордонами, водна політика також визначається міжнародними угодами. Цю сферу водної політики ще називають

гідрополітикою [37].

Гідрополітика за визначенням А.П. Ельханса – це системне дослідження конфліктів та співробітництво між державами щодо водних ресурсів, що виходять за межі міжнародних кордонів [33]. П.П. Моллінга класифікує гідрополітику за чотирма категоріями [46]:

- повсякденна політика управління водними ресурсами;
- гідрополітика в контексті суверенних держав;
- міждержавна гідрополітика;
- глобальна політика водних ресурсів.

При розробленні водної політики необхідно враховувати інтереси різних зацікавлених сторін та компонентів довкілля. Для підтримання чи покращення здоров'я людей та екосистем необхідне стає управління водними ресурсами [43].

2. Гідропсихологія як елемент водної політики

Формування водної політики та угод в річковому басейні стає ще багатограннішим процесом, якщо взяти до уваги питання гідропсихології.

Гідропсихологія за визначенням Б. Сівакумара - це відношення до використання води на мікрорівні чи індивідуальному рівні. Гідропсихологія краще вивчає використання води у менших масштабах та розглядається як підхід «знизу вгору», тоді як гідрополітика (водна політика) демонструє підхід «зверху вниз» [51].

Історично гідропсихології не приділяли достатньої уваги, оскільки міжнародні лідери зосереджували свою увагу на міжнародному спільному використанні та розподілі води, а не на внутрішньому використанні [33]. В даний час міжнародні лідери вимагають від міжнародного співтовариства термінової та підвищеної уваги до питання гідропсихології, оскільки вона впливає на вирішення водних проблем.

Було запропоновано використовувати збалансованіший підхід до спільного використання та розподілу водних ресурсів через поєднання крупномасштабної політики на міжнародному рівні та політики меншого масштабу (гідропсихології), а не зосереджуватися на окремому підході. Цей збалансований підхід включатиме політику, розроблену на рівні спільнот та на національному рівні для вирішення проблеми спільного використання та розподілу води. Таким чином, поєднання гідрополітики та гідропсихології допоможе міжнародним лідерам вирішити проблему спільного використання водних ресурсів. І гідрополітика, і гідропсихологія мають різні підходи до вирішення цього питання, але різні ідеї можуть поєднатися, щоб створити повніше рішення [33, 51].

Перевага ґрунтується на передумові, що використання води починається на індивідуальному рівні, що зрештою впливає на дії урядів та великих установ. На міжнародному рівні приділяється мінімальна увага місцевим справам, але є великі знання міжнародної політики. Зрештою, місцевий рівень приділяє мінімальну увагу міжнародним справам, але має широкі знання про місцеве водокористування і самоврядування. Таким чином, поєднання цих двох рівнів компенсує нестачу уваги, яку кожен рівень приділяє іншому.

3. Реалізація водної політики через нормативно-правові акти

3.1. Міжнародні водні конвенції

Конвенція (лат. conventio - договір, угода) - різновид міжнародного договору. Конкретні ознаки, за якими той чи інший договір варто називати конвенцією, виділити важко. Швидше мова йде про традиції називати договори певного типу чи змісту конвенціями. Тому конвенція - це угода між суб'єктами міжнародного права, що регулює між ними відносини через створення взаємних прав та обов'язків. Як правило, назву «конвенція» отримують багатосторонні угоди.

У світі налічується 286 транскордонних річкових басейнів [56] – табл. 1. Між двома країнами розділено 155 транскордонних річкових басейнів, між трьома і більше країнами – 100 басейнів. Близько 50 країн мають понад 75% своєї території в межах міжнародних річкових басейнів. На транскордонні річкові басейни припадає близько 54 % глобального річкового стоку. Це показує, наскільки важливою для прибережних держав є співпраця в басейні.

Таблиця 1. Наявність транскордонних річкових басейнів у світі

№	Континенти	Кількість басейнів
1	Європа	71
2	Азія	68
3	Північна та Центральна Америка	45
4	Південна Америка	39
5	Африка	63
	Всього	286

Стосовно транскордонних річкових басейнів базовими є:

- Конвенція про охорону транскордонних водотоків та міжнародних озер (ЄЕК ООН, Гельсінкі, 1992 р.) [11];
- Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р. (1999 р.) [13];
- Конвенція про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків (ООН, Нью-Йорк, 1997 р.) [12].
- **Україна** приєдналася до перших двох міжнародних документів (відповідно, в 1999 р. та 2003 р.) шляхом їх ратифікації законами України [7, 9].

3.2. Міжнародні договори

Міжнародний договір - це узгоджене волевиявлення двох або більше суб'єктів міжнародних відносин про встановлення взаємних прав і обов'язків. Міжнародний договір може мати різні форми і назви: договір, угода, пакт, конвенція, трактат, протокол, обмін нотами, заключний акт та ін.

Річкові басейни не збігаються з національними кордонами і, за оцінками, 60% світових водотоків перетинають політичні кордони (транскордонні водотоки). Країни здійснюють управління водними ресурсами транскордонних водотоків, укладаючи угоди у формі договорів, у яких перелічені правничі та економічні аспекти, обов'язки сторін. Постійна палата міжнародного правосуддя ухвалює рішення щодо суперечок між країнами, включаючи судові розгляди з прав на воду.

З історії міжнародних угод щодо транскордонних вод:

1858 р. - Австрія та Баварія підписали угоду про регулювання та управління річкою Інн; 1863 р. - Бельгія і Нідерланди підписали договір про регулювання водопостачання з річки Маас; 1890 р. - Німеччина і Швейцарія підписали угоду щодо ГЕС в Райнфельдені (на р. Рейн); 1909 р. - угода, яка охоплює питання кількості та якості води, а також заснування спільного органу між Великою Британією та Сполученими Штатами Америки щодо прикордонних вод між Канадою та США.

В наш час існує близько 3600 договорів по воді, включаючи запровадження понад 150 нових, починаючи з 1950 р. Транскордонні водні угоди (договори) частіше всього фокусуються на водній інфраструктурі та якості води. Вони також охоплюють різні типи природних вод, такі як поверхневі води, підземні води, водотоки та збудовані на них греблі.

Коли водні ресурси можуть бути поділені порівну, як річка, що виступає як кордон між країнами, конфліктів, як правило, менше, ніж в угодах про поділ водних ресурсів вгору і вниз за течією. Іноді договори створюють спільні комітети чи комісії між двома чи більше країнами для нагляду за розподілом водних ресурсів та виконанням договірних угод. Прикладами двосторонніх угод є договір по р. Ганг (1996 р.) між Індією і Бангладеш, договір по басейну Великих озер (1955 р.) між США і Канадою.

• **Україна** підписала з Молдовою (на рівні урядів) в 2012 р. сучасний двосторонній договір по р. Дністер, який враховує положення Водної рамкової директиви ЄС. Договір ратифіковано Законом України в 2017 р. [5, 8].

Прикладом багатосторонньої угоди є договір по р. Меконг (1995 р.), підписаний урядами чотирьох країн: Камбоджі, Лаосу, Таїланду та В'єтнаму, які також заснували комісію річки Меконг [23].

Іншим прикладом міждержавної угоди про водні ресурси є угоди між кількома країнами про отримання фінансування від міжнародних донорів або інших країн для

проектів у галузі водних ресурсів, таких як будівництво гребель ГЕС. Так, у країнах Африки на південь від Сахари Китай за останнє десятиліття профінансував багато гідроенергетичних проектів [27].

В умовах зростаючого дефіциту води та конкуренції за водні ресурси через зміну клімату та погіршення якості води спостерігається зростання міжнародних конфліктів, пов'язаних з водою.

Директиви Європейського Союзу

Директива - тип законодавчого акту Європейського Союзу. На відміну від постанови чи рішення, що є інструментами прямої дії, директива запроваджується через національне законодавство. Вона зобов'язує державу-члена ЄС у певний термін вжити заходів, спрямованих на досягнення визначених у ній цілей.

Директиви - підпорядкований інструмент, вони повинні відображати положення договорів, але вони так само, як і договори, мають верховенство над національним правом. Тож, якщо якась країна-член ЄС не запровадила вчасно відповідну директиву до національного законодавства, вона однаково має силу закону в цій країні, і її порушення може бути оскаржено в Суді ЄС.

Так, Водна рамкова директива, повна назва Директива Європейського парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 р. про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики, встановлює основні (рамкові) положення з досягнення країнами ЄС доброї якості води у водних об'єктах [4].

ВРД є основою для спільної політики Європейського Союзу у сфері водних ресурсів. Це базовий елемент європейських правил, що стосуються захисту поверхневих водних ресурсів: річок, водойм, перехідних та прибережних вод, а також підземних вод. Ця директива спрямована на запобігання та скорочення забруднення води, сприяння її сталому використанню, захист довкілля, покращення стану водних екосистем (водно-болотних угідь) та пом'якшення наслідків повеней та посухи.

• **Україна**, підписавши угоду про асоціацію з ЄС в 2014 р., запроваджує положення ВРД ЄС шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом» (2016 р.) [6, 19]. Після прийняття цього закону, зокрема Водний кодекс України [3] поповнився багатьма новими положеннями. Затверджено низку нормативних методичних розробок щодо ведення моніторингу вод та оцінювання їх якості.

3.3. Пакти та декларації ООН

У політиці водних ресурсів угоди та декларації є не обов'язковими цілями для досягнення загального доступу людей до води для питних та санітарних цілей. Адже ООН прийняла декларацію та два пакти, в яких проголошено повагу до всіх прав людини, включаючи права на воду та санітарію: Декларацію прав людини (1948 р.); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.); Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.). Ці документи є глобальним дороговказом для держав світу.

В 2001 р. 191 держава-член ООН також підписали Цілі розвитку тисячоліття, яких треба було досягнути до 2015 р., що стало подальшим зобов'язанням по боротьбі з нерівністю щодо здоров'я.

Доступ до безпечної та чистої води для пиття та санітарії був повністю оголошений правом людини 28 липня 2010 р. в резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/RES/64/292. Тобто кожна людина на планеті має право на чисту і безпечну воду.

25 вересня 2015 року всі 193 держави-члени ООН, у тому числі Україна, прийняли резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року», в якій затвердили 17 цілей сталого розвитку (ЦСР) країн світу [60]. Серед них ЦСР 6 – «Чиста вода і належна санітарія».

• **В Україні** на виконання резолюції Генасамблеї ООН зі сталого розвитку та з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина в 2019 р. було підписано Указ Президента України [14]. А для виконання завдань ЦСР 6 – «Чиста

вода і належна санітарія» в 2022 р. прийнято «Водна стратегія України на період до 2050 року» [2].

3.4. Національне законодавство, стандарти та положення з управління

Правила та положення з управління водними ресурсами диктують різні національні стандарти якості води, зокрема питної. Наприклад, у США закон про безпечну питну воду уповноважує Агентство з охорони довкілля встановлювати національні стандарти безпечної питної води та розробляти правила щодо забруднювальних речовин.

В Індії Міністерство навколишнього середовища та лісів встановлює політику управління водними ресурсами. Потім Центральна рада з контролю за забрудненням довкілля та відповідні ради різних індійських штатів забезпечують дотримання вимог.

Міністерство з охорони довкілля Китаю спрямовує національні зусилля з управління та регулювання водних ресурсів через Закон про запобігання та контроль забруднення вод.

• **В Україні** Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України встановлює політику управління водними ресурсами через Державне агентство водних ресурсів України, яке є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів.

3.5. Програми допомоги

Деякі світові організації створили програми допомоги та спрямували дипломатичні зусилля на досягнення прогресу глобальних угод та декларацій щодо доступу до водних ресурсів.

Програми організацій при ООН

Оскільки здоров'я тісно пов'язане з доступом до питної води та каналізації, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) та Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) сформували спільну програму моніторингу водопостачання та санітарії, орієнтовану виключно на моніторинг та звітність про прогрес у досягненні цілей у галузі води, санітарії та гігієни, як того вимагає ООН.

В 1977 р. ООН скликала конференцію з водної проблематики в Мар-дель-Плата (Аргентина) для розробки рекомендацій з національної водної політики. Згодом ООН оголосила 1980-ті роки Міжнародним десятиліттям питного водопостачання та санітарії.

У 2000 р. ООН санкціонувала створення під керівництвом ЮНЕСКО цільової групи з виконання Всесвітньої програми оцінки водних ресурсів для складання звіту про світове використання прісної води. Результати знайшли відображення у Доповіді про світовий водний розвиток [63].

У 2003 р. була створена організація ООН-вода (UN-Water) як міжвідомчий координаційний інструмент, покликаний допомогти країнам досягти своїх цілей у галузі водних ресурсів, встановлених Цілями розвитку тисячоліття, та створити глобальні рамки управління водними ресурсами [25]. Крім того, ООН оголосила 2013 р. Міжнародним роком водного співробітництва [24].

У 2018 р. ООН оголосила про початок Десятиліття водних ресурсів, яке започатковане з метою сприяння сталому розвитку та інтегрованому управлінню водними ресурсами, сприяння співпраці та партнерству на всіх рівнях та підтримці впровадження узгоджених на міжнародному рівні цілей і завдань, пов'язаних з водними ресурсами [59].

У 2023 р. відбулася глобальна конференція ООН з проблем води, покликана спонукати країни працювати спільно над розв'язанням проблем водоспоживання та кліматичної кризи [58].

Крім інтересу ООН до політики в галузі водних ресурсів на благо здоров'я людини, Екологічна програма ООН також робить свій внесок в покращення якості води у світі.

Програми неурядових організацій

Некомерційні та неурядові організації також відіграють роль у політиці водних ресурсів. Наприклад, *Всесвітня водна рада* – це міжнародний аналітичний центр, створений у 1996 р. для допомоги країнам та заінтересованим сторонам у розробці стратегій управління водними ресурсами.

Глобальне водне партнерство (ГВП - GWP) -- це міжнародна мережа, створена для сприяння інтегрованому підходу до управління водними ресурсами (IYBP) та надання практичних рекомендацій щодо сталого управління водними ресурсами. Мережа, відкрита для всіх організацій: урядові установи, агентства ООН, банки розвитку, наукові інститути, неурядові організації та приватний сектор.

• **В Україні** Глобальне водне партнерство функціонує з 2005 р. ГВП-Україна брала участь: у проведенні Міжнародної науково-практичної конференції «Вода для всіх» (2019 р.); в адаптації показника ЦСР 6.5.1 в оновленій Екологічній стратегії (Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», 2697-VII, 2019 р.; розробленні концепції реформування управління водними ресурсами в Україні; розробленні проекту Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року; розробленні Цільових показників для впровадження Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р.

4. Концепція гідрогегемонії

Концепція гідрогегемонії була висунута М. Зейтуном та Д. Уорнером у 2006 р. як аналітична парадигма, корисна для дослідження можливостей могутніх гегемоністських прибережних країн та того, як вони можуть перейти від домінування до співпраці [67].

Гідрогегемонія означає «гегемонію на рівні річкового басейну, що досягається за допомогою стратегій контролю водних ресурсів, таких як захоплення ресурсів, інтеграція та стримування. Стратегії реалізуються за допомогою багатьох тактик (наприклад, примус/тиск, укладання договорів, накопичення знань тощо), які стають можливими за рахунок експлуатації існуючої асиметрії сил у слабкому міжнародному інституційному контексті» [67]. Двома стовпами гідрогегемонії є прибережне положення та потенціал експлуатації. Гравець, який отримує контроль над ресурсом, визначається за допомогою встановленої форми гідрогегемонії на користь наймогутнішого (першого серед рівних).

У 2010 р. М. Зейтун та А. Каскао модифікували структуру моделі, включивши до неї чотири всеосяжні стовпи влади - географічну владу, матеріальну владу, переговорну силу та ідеологічну владу [29]. Таким чином, гідрогегемонію можна розуміти як гегемонію на рівні річкового басейну, яка виникає там, де контроль над транскордонними потоками консолідується найвпливовішим гравцем.

5. Інтегроване управління водними ресурсами

Інтегроване управління водними ресурсами (IYBP) – це система управління, заснована на обліку всіх видів водних ресурсів (поверхневих, підземних та зворотних вод) у межах географічних кордонів, яка ув'язує інтереси різних галузей та рівні ієрархії водокористування, залучає всі зацікавлені сторони до прийняття рішень, сприяє ефективному використанню водних, земельних та інших природних ресурсів на користь сталого забезпечення вимог природи та суспільства у воді [39].

Основи концепції інтегрованого управління водними ресурсами закладалися у деяких країнах Європи та інших континентів на початку ХХ ст. при створенні структур управління водними ресурсами, в першу чергу таких як іспанські водні конфедерації, а пізніше французькі водогосподарські агентства, північноамериканські та канадські іригаційні райони.

Після Дублінської конференції щодо водних ресурсів та сталого розвитку (1992 р.) публікації з питань управління водними ресурсами перенасичені використанням терміну «IYBP» та його різними інтерпретаціями.

У розумінні багатьох авторів та ідеологів IYBP [39] – це процес скоординованого управління та розвитку водних ресурсів, що характеризується зокрема переходом (табл. 2):

- від управління в межах адміністративних кордонів до управління у межах річкового басейну або іригаційної системи (гідрографічні кордони);
- від відомчого управління до інтегрованого міжвідомчого управління;
- від одностороннього авторитарного принципу управління "згори вниз" до більш демократичного двостороннього принципу - "знизу вгору" (вимоги на воду та участь водокористувачів в управлінні) та "зверху вниз" (ліміти та підтримка водокористувачів);

- від командно-адміністративного методу до корпоративного управління за участю водокористувачів та інших бенефіціарів на всіх рівнях ієрархії управління водними ресурсами;

Таблиця 2. Ілюстрація того, що можна отримати в результаті реалізації ІУВР порівняно з командно-адміністративною системою управління водними ресурсами (за Н.Н. Мірзоєвим, НІЦ МКВК Центральної Азії)

Недоліки командно-адміністративної системи управління водними ресурсами	Досягнення від реалізації принципів і положень ІУВР
1	2
Роз'єднані, підвідомчі виконавчі органи управління без міжгалузевої координації	Наявність механізму міжвідомчої координації (шляхом створення водогосподарських рад)
Адміністративні межі управління (місцевий егоїзм при використанні водних ресурсів)	Управління на основі гідрографічних кордонів (гарантія стабільного та рівноправного водозабезпечення незалежно від місця розташування водокористувача)
Значні організаційні втрати води через неузгодженість управлінських дій на різних рівнях ієрархії	Мінімізація організаційних втрат води шляхом чіткої координації дій на всіх рівнях ієрархії управління
Часті невідповідності між курсом політики, законами та управлінням	Інтеграція між політикою, законодавством та управлінням
Жорсткі процедури, що спускаються зверху	Гнучке законодавство, що відповідає умовам, що динамічно розвиваються (демократизація суспільства і перехід до ринкових відносин)
Бюрократичні багаторівневі структури, які недостатньо фінансуються з центру	Переважно самофінансовані організації за часткової підтримки держави у питаннях розвитку
Невизначеність справжніх фінансових витрат на водогосподарські послуги	Інструменти планування та оплата на основі реальних витрат з управління
Відсутність зв'язку між наданням послуг та оплатою	Реалізація принципу «плата за послугу». Механізм окупності послуг
Відсутність стимулів водозбереження (підвищення продуктивності води)	Усвідомлення всіма членами суспільства, що вода – обмежений ресурс. Впровадження стимулів підвищення продуктивності води та водозбереження
Невизначеність справжніх витрат води через незадовільну гідрометрію	Розвиток гідрометрії. Чіткий облік водоподачі та водовідведення
Неучасть багатьох зацікавлених сторін у процесі прийняття рішень	Громадські консультації, залучення сторін до процесу ухвалення рішень
Відсутність звітності перед одержувачами послуг (водокористувачами)	Управління здійснюється за участю всіх зацікавлених сторін, послуги надаються на основі договорів
Роз'єднаність водокористувачів та їх слабкість (юридична та економічна)	Асоціації водокористувачів як юридичні особи мають чіткі права та обов'язки у взаємовідносинах з водогосподарськими органами
Збереження державного замовлення та фіксованих закупівельних цін на основні види сільгосппродукції	Вибір структури посівів визначається фермерами на основі ринкового попиту, ціни регулюються ринком
Відсутність рішень щодо більшості проблем довкілля	Захист навколишнього середовища та виділення води на потреби охорони довкілля
Відсутність єдиного обліку використання поверхневих та підземних вод, а також утилізації зворотного стоку.	Єдине планування використання поверхневих та підземних вод з урахуванням утилізації зворотного стоку.

• **Україна** рухається в руслі світових тенденцій ІУВР [6], що формалізується приєднанням до Водної конвенції [10], Протоколу про воду та здоров'я [13], імплементацією положень Водної рамкової директиви ЄС [6], прийняттям Водної стратегії до 2050 р. [2].

6. Водні конфлікти

Водний конфлікт – це конфлікт між країнами, державами чи соціальними групами за доступ до водних ресурсів. ООН визнає, що водні конфлікти є наслідком протистояння інтересів державних або приватних водокористувачів [17]. Упродовж історії людства відбувалися конфлікти, пов'язані з водою.

Як показує досвід, невоєнні водні конфлікти можуть переростати в збройне протистояння. І навпаки, під час ведення бойових дій виникають ті або інші види водних конфліктів.

Основна причина виникнення водних конфліктів - дефіцит водних ресурсів, який призводить до конфліктів на місцевому, регіональному та міждержавному рівнях.

Зміна клімату та зростання населення планети також у сукупності створюють нове навантаження на водні ресурси та підвищують ризик водних конфліктів.

Почастішали напади на цивільні системи водопостачання під час воєн, які розпочинаються з інших причин, наприклад, в Ємені, Сирії та Іраку [36].

• **В Україні** водна інфраструктура особливо потерпає від воєнних дій. Це проявилось спочатку на Донбасі в період проведення Антитерористичної операції на сході України (АТО, 2014-2018 рр.) та операції Об'єднаних сил (ООС, 2018-2022 рр.) [44], а потім під час повномасштабної російської збройної агресії, що розпочалася 24 лютого 2022 р. [17, 20, 50]. Російські агресори навіть вчинили значний акт екоциду – 6 червня 2023 р. підірвали греблю Каховського водосховища, що призвело до його втрати, як штучного водного об'єкта [62].

Конфлікти, пов'язані з водою, можна поділити на такі категорії [63]:

- *Тригер* - вода як спусковий гачок або причина конфлікту, коли виникає суперечка за контроль над водою (водними системами), або коли економічний чи фізичний доступ до води викликають насильство.

- *Зброя* - вода як зброя конфлікту, коли водні ресурси або самі водні системи використовуються як інструмент або зброя в насильницькому конфлікті.

- *Нещасний випадок (жертва)* - водні ресурси або водні системи стають навмисними або випадковими жертвами, або ж об'єктами насильства.

7. Водна безпека

За визначенням UN-Water «Водна безпека - це здатність населення гарантувати сталий доступ до достатньої кількості води прийнятної якості для підтримання засобів до існування, добробуту людини та соціально-економічного розвитку, для забезпечення захисту від водного забруднення та стихійних лих, пов'язаних з водою, а також збереження екосистем в умовах миру та політичної стабільності» [61].

Метою водної безпеки є максимальне використання переваг води для людей та екосистем. Друга мета – обмеження ризиків руйнівної дії води до прийнятного рівня. [38, 48] Ці ризики включають, наприклад, наявність занадто великої кількості води (повінь, паводок), або занадто малої - посуха та нестача води, або погану якість (забруднення) води [48].

Люди, які живуть в умовах високого рівня водної безпеки, завжди мають доступ до «прийнятної кількості та якості води для здоров'я, засобів для існування та виробництва» [38]. Тому доступ до води, санітарії та гігієни є частиною водної безпеки [47]. Деякі організації використовують термін «водна безпека» у вузькому сенсі - тільки для аспектів водопостачання.

Політики та водні менеджери прагнуть досягти результатів водної безпеки, які вирішують проблеми економічної, екологічної та соціальної справедливості. Ці результати можуть включати підвищення економічного добробуту, підвищення соціальної справедливості та зниження ризиків, пов'язаних із водою. Між різними результатами існують взаємодії та компроміси [46]. Розробники планів часто враховують результати водної безпеки для різних груп суспільства, коли розробляють стратегії адаптації до зміни клімату.

Відсутність водної безпеки

Відсутність водної безпеки є зростанням загрози для суспільства [35]. Основними чинниками, що сприяють відсутності водної безпеки, є дефіцит води, її забруднення,

зниження якості води через вплив зміни клімату, руйнівні сили води та стихійні лиха, викликані небезпечними природними явищами, бідність.

Зміна клімату впливає на водну безпеку у багатьох відношеннях. Зміна режиму випадання опадів, поява посухи, може вплинути на наявність води. Повінь може погіршити якість води. Більш сильні шторми можуть пошкодити інфраструктуру, особливо на Глобальному Півдні.

Існують різні підходи щодо вирішення проблеми відсутності водної безпеки. Наукові та інженерні підходи можуть збільшити водопостачання чи зробити водокористування ефективнішим. Фінансові та економічні інструменти можуть включати систему соціального захисту, що забезпечує доступ найбіднішим верствам населення. Управлінські та політичні інструменти, такі як обмеження попиту, можуть покращити водну безпеку [36].

Представники сфери водної політики працюють над зміцненням інститутів та інформаційних потоків, покращенням управління якістю води, скороченням нерівності та інвестуванням у водну інфраструктуру. Важливе значення має підвищення стійкості до зміни клімату послуг водопостачання та санітарії. Ці зусилля допомагають досягти сталого розвитку та скорочення бідності.

• **Україна може забезпечити дотримання основного показника водної безпеки:** «здатність гарантувати сталий доступ до достатньої кількості води прийнятної якості». Станом на 2017 р. водні ресурси (поверхневі разом з підземними) становлять в середньому: внутрішні - 55,1 км³/рік; загальні: 175,3 км³/рік. Водозабезпеченість на одну людину: внутрішні водні ресурси – 1246 м³/рік/людину; загальні водні ресурси– 3964 м³/рік/людину [18, 42]. Тобто, в середньому водозабезпеченість на одну людину: загальними водними ресурсами, які реально можуть використовуватися, перевищують 2500 м³/рік/людину, що за індикатором водного стресу Фолькенмарк відповідає статусу «водні ресурси стабільні».

Варто відзначити, що при цьому Україна має високий коефіцієнт зовнішньої залежності водних ресурсів K_3 :

$$K_3 = W_{BH} / W_{ЗАГ}, \%, \quad (1)$$

де W_{BH} – внутрішні водні ресурси, $W_{ЗАГ}$ – зовнішні водні ресурси.

За цим показником (66,8 %) Україна посідає 37 місце в Європі серед 50 країн. Діапазон K_3 в Європі коливається (%): від 0 (Ісландія, Данія, Андорра, Кіпр, Мальта), 0,27 (Іспанія), 0,4 (Чехія) – до 86,1 (Молдова), 87 (Нідерланди), 94,23 (Угорщина), 94,8 (Сербія) [16a].

В 2022 р. прийнято Водну стратегію України до 2050 р., що визначає основні засади державної політики у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів та спрямована на досягнення взаємної узгодженості, пов'язаної з їх використанням, підвищення рівня водної безпеки та скорочення до прийнятного рівня ризиків з управління водними ресурсами на засадах сталого інтегрованого управління водними ресурсами [2].

8. Водна дипломатія

Водна дипломатія - це пошук нових рішень, що ґрунтуються на науковій основі та враховують соціальні обмеження для широкого спектру водних проблем [49]. Інструменти водної дипломатії включають екологічну політику, стратегію управління водними ресурсами та інженерні рішення, які застосовуються в контексті окремої водної проблеми у відповідному масштабі [41]. Водні проблеми зачіпають такі зацікавлені сторони, як сільське господарство та промисловість, міські забудовники та захисники довкілля, що конкурують за обмежений та загальний ресурс доступної води. Ці проблеми також виходять за рамки фізичних, дисциплінарних та юрисдикційних кордонів [41, 52]. Через конкуруючі потреби і цілі важко знайти прийнятні рішення водних проблем.

Визнаючи, що проблеми водопостачання та якості води значно впливають на жінок, у всьому світі, все більше уваги приділяється залученню жінок у водну дипломатію [21].

Програми навчання та нарощування потенціалу для фахівців водного господарства в регіонах, що розвиваються, спрямовані на розвиток навичок, що допомагають вирішувати питання інтересів, що не збігаються.

Методичний підхід «Water-2100», який відрізняється від інших інструментів, що використовуються у водній політиці та традиційній дипломатії, полягає у розгляді проблем як взаємопов'язаної групи природних та соціальних сфер, у яких між елементами виникають конкуренція та зворотний зв'язок [41].

Природні обмеження кількості, якості та потреб екосистем взаємодіють з елементами соціальної сфери, включаючи соціальні цінності/норми, економіку та управління. Цей підхід «Water-2100» спрямований на синтез наукових та контекстуальних знань про водні ресурси у практичні рішення шляхом формулювання водних проблем як питань, які можна узгоджено вирішувати в інтересах всіх сторін.

Висновки

1) Водній політиці у світі приділяється надзвичайно велика увага. За кордоном спеціальні періодичні видання, монографії та енциклопедії насичені розглядом питань водної політики (політики водних ресурсів).

2) Виділяються напрями: гідрополітика, яка розглядає питання транскордонних водних ресурсів, та гідропсихологія, яка розглядає питання води на локальному рівні.

3) В основі водної політики лежать механізми застосування міжнародних конвенцій і договорів, оскільки країни турбуються про свою водну безпеку, особливо в транскордонних водних басейнах. Питання водних ресурсів всередині країни вирішуються на національному законодавчому рівні, в Європі – із застосуванням положень Водної рамкової директиви ЄС.

3) Після Дублінської конференції щодо водних ресурсів та сталого розвитку (1992 р.) світова водна спільнота спрямована в напрямі інтегрованого управління водними ресурсами (IWRP).

4) IWRP – це система управління, заснована на обліку всіх видів водних ресурсів (поверхневих, підземних та зворотних вод) у межах гідрографічних кордонів, яка ув'язує інтереси різних галузей та рівні ієрархії водокористування, залучає всі зацікавлені сторони до прийняття рішень, сприяє ефективному використанню водних, земельних та інших природних ресурсів на користь сталого забезпечення вимог природи та суспільства у воді.

5) В Україні поки що відсутнє розмаїття видань з назвою «водна політика», але в цілому, водна сфера держави рухається в руслі світових тенденцій водної політики та IWRP шляхом приєднання до Водної конвенції 1992 року [7, 11], Протоколу про воду та здоров'я [9, 13], імплементації положень Водної рамкової директиви ЄС в законодавчу базу та в практику водних відносин [6, 19], співробітництва на транскордонних водах на сучасному рівні [5], прийняття Водної стратегії до 2050 р. [2].

Список літератури

1. Вихрист С.М. Механізм забезпечення дотримання Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції ЄЕК ООН про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер. Правничий вісник Університету "КРОК". 2013. Вип. 16. С. 70-80.

2. Водна стратегія України на період до 2050 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>

3. Водний кодекс України. 1995. 213/95-ВР. Із змінами, внесеними протягом 2000-2023 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Директива Європейського парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 р. про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики. ВРУ. Документ 994_962, чинний, поточна редакція від 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text

5. Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер. Договір ратифіковано Законом № 2086-VIII від 07.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_165-12#Text

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом». N 1641-VIII. 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1641-19#Text>

7. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер». N 801-XIV. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/801-14#Text>

8. Закон України «Про ратифікацію Договору між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки

ISSN:2306-5680 **Hydrology, Hydrochemistry and Hydroecology. 2023. № 4 (70)**

- Дністер». № 2086-VIII. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2086-19#Text>
9. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року». N 1066-IV. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1066-15#Text>
10. Інтегроване управління водними ресурсами України / За ред. М.А. Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. 419 с.
11. Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер. СЕК ООН. Гельсінкі, 1992. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00AXP931ED&abz=0RSKD>
12. Конвенція про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків. ООН, Нью-Йорк, 1997. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU97594>
13. Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р. ВРУ, ратифікація від 09.07.2003, підстава - 1066-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_030#Text
14. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України № 722/2019. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
15. Хвесик М., Левковська Л., Мандзик В. Стратегія водної політики України: перспективи реалізації. Економіка природокористування і сталий розвиток. 2021. № 10 (29). С. 6-15.
16. Хільчевський В. Водна політика: світові тенденції. Мат-ли VII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції: Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів. 3-5 листопада 2023 р., м. Луцьк. Луцьк. 2023. С. 77-79.
- 16а. Хільчевський В.К. Водні ресурси країн Європи: характеристика на основі бази даних FAO-Aquastat. Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2023. № 1 (67). С. 6-17.
17. Хільчевський В.К. Водні та збройні конфлікти - класифікаційні ознаки: у світі та в Україні. Гідрологія, гідрохімія та гідроекологія. 2022. № 1(63). С. 6-19.
18. Хільчевський В.К. Характеристика водних ресурсів України на основі бази даних глобальної інформаційної системи FAO-Aquastat. Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2021. № 1 (59). С. 6-16.
19. Хільчевський В.К., Гребінь В.В. Гідрографічне та водогосподарське районування території України, затверджене у 2016 р. – реалізація положень ВРД ЄС. Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2017. № 1(44). С. 8-20.
20. Хільчевський В.К., Гребінь В.В. Деякі аспекти щодо стану території районів річкових басейнів та моніторингу вод під час вторгнення Росії в Україну (2022 р.). Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2022. № 3(65). С. 6-14.
21. A Path Forward for Women, Water, Peace and Security. Women in Water Diplomacy Network Nile and Beyond Global Strategy 2022-2027. Stockholm, SIWI. 2022. URL: https://siwi.org/wp-content/uploads/2022/07/wwdn-nile-and-beyond-global-strategy-2022-2027_v4.pdf
22. Abu-Zeid M. Water and sustainable development: the vision for world water, life and the environment. Water Policy. 1998. 1 (1). P. 9-19. doi:10.1016/S1366-7017(98)00002-6
23. Agreement on the cooperation for the sustainable development of the Mekong River basin. 1995. URL: <https://www.mrcmekong.org/assets/Publications/policies/agreement-Apr95.pdf>
24. Aslov S. Towards the International Year of Water Cooperation, 2013. UN Chronicle. 2013. 50 (1). P. 7-9. doi:10.18356/abf44da8-en.
25. Baumgartner T., Pahl-Wostl C. (2013). UN-Water and its Role in Global Water Governance. Ecology and Society. 2013. 18 (3). doi:10.5751/ES-05564-180303
26. Boretti A. Rosa L. Reassessing the projections of the World Water Development Report. npj Clean Water. 2019. 2 (15). P. 1-6. doi:10.1038/s41545-019-0039-9. ISSN 2059-7037.
27. Brautigam D., Hwang J., Wang L. Chinese Financed Hydropower Projects in Sub-Saharan Africa. SAIS China Africa Research Initiative. Eldis. 2015. URL: <https://www.eldis.org/document/A72589>
28. Carter N. The politics of the environment : ideas, activism, policy (3 ed.). Cambridge: Cambridge University Press. 2018. ISBN 9781108459242.
29. Cascão, A.E., Zeitoun, M. Power, hegemony and critical hydropolitics. In A. Earle, A. Jägerskog, & J. Ojendal (Eds.), Transboundary water management: Principles and practice. London: Earthscan, 2010. P. 27-42.
30. Cosgrove W.J. Loucks D.P. Water management: Current and future challenges and research directions. Water Resources Research. 2015. 51(6). P. 4823-4839. doi:10.1002/2014WR016869.
31. Elgar Encyclopedia of Water Policy, Economics and Management. Ed. by: Koundouri P., Alamanos A. E-Elgar. 2024. 448 p.
32. Elhance A.P. Hydropolitics: Grounds for Despair, Reasons for Hope. International Negotiation. 2000. 5 (2). P. 201-222. doi:10.1163/15718060020848730.
33. Elhance A.P. Hydropolitics in the Third World: Conflict and cooperation in International River Basins. Washington, DC: US Institute of Peace Press. 1999.

34. Encyclopedia of Water Politics and Policy in the United States. Ed. by: Danver S.L., Burch J.R. CQ Press. 2011. 544 p.
35. Gleick P. Water in Crisis: A Guide to the World's Fresh Water Resources. Oxford University Press, New York. 1993. 473 p.
36. Gleick P., Iceland C., Trivedi A. Ending Conflicts over Water: Solutions to Water and Security Challenges. World Resources Institute. 2020. URL: <https://www.wri.org/research/ending-conflicts-over-water>
37. Grandi M. Hydropolitics.. Oxford Research Encyclopedia of Environmental Science. 2020. doi:10.1093/acrefore/9780199389414.013.644
38. Grey D., Sadoff C.W. Sink or Swim? Water security for growth and development. Water Policy. 2007. 9 (6). P. 545–571. doi:10.2166/wp.2007.021
39. Integrated water resources management (IWRM). URL: http://www.cawater-info.net/bk/8-1_e.htm
40. International Network of Basin Organizations (INBO). URL: <https://www.inbo-news.org/en>
41. Islam S., Gao Y., Akanda A. Water 2100: A synthesis of natural and societal domains to create actionable knowledge through AquaPedia and water diplomacy. in Hydrocomplexity: New Tools for Solving Wicked Water Problems the Proceedings of the 10th Kovacs Colloquium. Paris, France, 2010. P. 193-197.
42. Khilchevskiy V.K. Water resources of Ukraine: assessment based on the FAO AQUASTAT database. Proceedings 15th International Scientific Conference on Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment. European Association of Geoscientists & Engineers. 2021.. P.1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215K2005>
43. Khilchevskiy V., Karamushka V. Global Water Resources: Distribution and Demand // In: Leal Filho W., Azul A.M., Brandli L., Lange Salvia A., Wall T. (eds). Clean Water and Sanitation. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals. Springer. 2022. P. 240-250. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-95846-0_101
44. Khilchevskiy V.K., Mezentshev K.V. Water conflicts and Ukraine: Donbas region. Proceedings 15th International Scientific Conference on Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment. European Association of Geoscientists & Engineers. 2021. P.1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215K2004>
45. Khilchevskiy V.K., Shevchenko O. L., Plichko L.V. Hydropolitical aspects in the field of water use. Proceedings 17th International Scientific Conference: Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment, European Association of Geoscientists & Engineers. 2023. 1-5.
46. Mollinga P.P. Water politics and development: Framing a political sociology of water resources management. Water alternatives. 2008. 1(1). P. 7-23.
47. REACH Global Strategy 2020-2024. University of Oxford. Oxford, UK, 2020. URL: https://reachwater.org.uk/wp-content/uploads/2020/10/2020_24_REACH-Global-Strategy.pdf
48. Sadoff C., Grey D., Borgomeo E. Water Security. Oxford Research Encyclopedia of Environmental Science. 2020. doi:10.1093/acrefore/9780199389414.013.609
49. Schmeier S. What is water diplomacy and why should you care? Global Water Forum. 2018. URL: <https://www.globalwaterforum.org/2018/08/31/what-is-water-diplomacy-and-why-should-you-care/>
50. Shumilova O., Tockner K., Sukhodolov A., Khilchevskiy V., De Meester L., Stepanenko S., Trokhymenko G., Hernandez-Aguero H.A., Gleick P. Impact of the armed conflict between Russia and Ukraine on freshwater resources and water infrastructure // Nature Sustainability. – 2023. 6. P. 578–586. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41893-023-01068-x>
51. Sivakumar B. Planning and management of shared waters: hydropolitics and hydro psychology – two sides of the same coin. International Journal of Water Resources Development. 2013. 30 (2). P. 200–210. doi:10.1080/07900627.2013.841072
52. Susskind L., Islam S. Water Diplomacy: Creating Value and Building Trust in Transboundary Water Negotiations. Science & Diplomacy. 2012. 1 (3).
53. The Oxford Encyclopedia of Water Resources Management and Policy. Ed. in Chief: Whittington D., Oxford University Press. 2023. URL: <https://oxfordre.com/environmentalscience/page/1970>
54. Transboundary Aquifers and Groundwater Systems of Small Island Developing States: Status and Trends. United Nations Environment Programme (UNEP) / UNESCO-IHP and UNEP. Nairobi, 2016. 16 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259254>
55. Transboundary Lakes and Reservoirs: Status and Trends. United Nations Environment Programme (UNEP) / ILEC and UNEP. Nairobi, 2016. 17 p. URL: <http://geftwap.org/publications/TWAPVOLUME2TRANSBOUNDARYLAKESANDRESERVOIRS.pdf>
56. Transboundary River Basins: Status and Trends. Vol. 3. River basins. United Nations. Environment Programme (UNEP) / UNEP-DHI.. Nairobi, 2016. 342 p. URL:

- https://ciesin.columbia.edu/documents/GEF_TWAPRB_FullTechnicalReport_compressed.pdf
57. Transboundary Waters Assessment Programme. GEF TWAP. URL: <http://twap-rivers.org/>
58. UN 2023 Water Conference. URL: <https://sdgs.un.org/conferences/water2023>
59. UN. International Decade for Action on Water for Sustainable Development, 2018-2028. URL: <https://www.un.org/en/events/waterdecade/>
60. UN. The 17 Goals. Sustainable Development Goals. <https://sdgs.un.org/goals>
61. UN-Water. What is Water Security? URL: <https://www.unwater.org/publications/what-water-security-infographic>
62. Vyshnevskiy V., Shevchuk S., Komorin V., Oleynik Yu., Gleick P. The destruction of the Kakhovka dam and its consequences. *Water International*. 2023. 48(2). P. 1-17. DOI: 10.1080/02508060.2023.2247679
63. Water Conflict Chronology. Pacific Institute. URL: <http://www.worldwater.org/water-conflict/>
64. Water in a changing world (3rd ed.). Paris: World Water Assessment Programme (United Nations), UN-Water, UNESCO. 2009. ISBN 978-1-84407-839-4. OCLC 316311124
65. Water Policy. Website: <https://iwaponline.com/wp/issue/browse-by-year>
66. World Water Policy. Website: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/wwp2.12136>
67. Zeitoun M., Warner J. Hydro-hegemony – a framework for analysis of trans-boundary water conflicts. *Water Policy*. 2006. 8 (5). P. 435–460. doi:10.2166/wp.2006.054

Reference

1. Vykhryst S.M. Mekhanizm zabezpechennia dotrymannia Protokolu pro vodu ta zdorovia do Konventsii YeEK OON pro okhoronu ta vykorystannia transkordonnykh vodotokiv ta mizhnarodnykh ozer [Mechanism for ensuring compliance with the Water and Health Protocol to the UN/ECE Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes]. *Pravnychiy visnyk Universytetu "KROK"*. 2013. Vyp. 16. S. 70-80.
2. Vodna stratehiia Ukrainy na period do 2050 roku [Water strategy of Ukraine for the period up to 2050]. Skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9 hrudnia 2022 r. № 1134-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>
3. Vodnyi kodeks Ukrainy. 1995. [Water Code of Ukraine. 1995]. 213/95-VR. Iz zminamy, vnesenymy protiahom 2000-2023 rr. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Dyrektyva 2000/60/ES Yevropeiskoho parlamentu ta Rady: Pro vstanovlennia ramok diialnosti Spivtovarystva v haluzi vodnoi polityky, vid 23 zhovtnia 2000 r. [Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council establishing a framework for Community action in the field of water policy]. VRU. Dokument 994_962, chynnyi, potochna redaktsiia vid 20.11.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/801-14#Text>
5. Dohovir mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uriadom Respubliky Moldova pro spivrobitnytstvo u sferi okhorony i staloho rozvytku baseinu richky Dnister [Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Republic of Moldova on cooperation in the field of protection and sustainable development of the Dniester River basin]. Dohovir ratyfikovano Zakonom № 2086-VIII vid 07.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_165-12#Text
6. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vprovadzhennia integrovanykh pidkhodiv v upravlinni vodnymiy resursamy za baseinovym pryntsyptom» [Law of Ukraine "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine Regarding the Implementation of Integrated Approaches to Water Resources Management According to the Basin Principle"]. N 1641-VIII. 2016 r. URL:
7. Zakon Ukrainy «Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii pro okhoronu ta vykorystannia transkordonnykh vodotokiv ta mizhnarodnykh ozer» [Law of Ukraine "On Ukraine's Accession to the Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes."]. N 801-XIV. 1999 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/801-14#Text>
8. Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiiu Dohovoru mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uriadom Respubliky Moldova pro spivrobitnytstvo u sferi okhorony i staloho rozvytku baseinu richky Dnister» [Law of Ukraine "On Ratification of the Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Republic of Moldova on Cooperation in the Field of Protection and Sustainable Development of the Dniester River Basin"]. № 2086-VIII. 2017 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2086-19#Text>
9. Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiiu Protokolu pro vodu ta zdorovia do Konventsii pro okhoronu ta vykorystannia transkordonnykh vodotokiv ta mizhnarodnykh ozer 1992 roku» [Law of Ukraine "On the Ratification of the Protocol on Water and Health to the Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes of 1992"]. N 1066-IV. 2003 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1066-15#Text>

10. Intehrovane upravlinnia vodnymy resursamy Ukrainy [Integrated management of water resources of Ukraine] / Za red. M.A. Khvesyky. K.: DU IEPSR NAN Ukrainy, 2019. 419 s.
11. Konventsiiia pro okhoronu ta vykorystannia transkordonnykh vodotokiv ta mizhnarodnykh ozer. YeEK OON. Helsinki, 1992. [Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes]. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00AXP931ED&abz=0RSKD>
12. Konventsiiia pro pravo nesudnoplavnykh vydiv vykorystannia mizhnarodnykh vodotokiv [Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses]. OON, Niu-York, 1997. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU97594>
13. Protokol pro vodu ta zdorovia do konventsii pro okhoronu ta vykorystannia transkordonnykh vodotokiv ta mizhnarodnykh ozer 1992 r. [The Protocol on Water and Health to the 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes]. VRU, ratyfikatsiia vid 09.07.2003, pidstava - 1066-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_030#Text
14. Pro tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030. Decree of the President of Ukraine]. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 722/2019. 2019 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
15. Khvesyky M., Levkovska L., Mandzyk V. Stratehiia vodnoi polityky Ukrainy: perspektyvy realizatsii [Water policy strategy of Ukraine: prospects for implementation. Economics of nature use and sustainable development]. Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalyy rozvytok. 2021. № 10 (29). S. 6-15.
16. Khilchevskiy V. Vodna polityka: svitovi tendentsii [Water policy: world trends]. Mat-ly VII Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konferentsii: Suspilno-heohrafichni chynnyky rozvytku rehioniv. 3-5 lystopada 2023 r. Luts, 2023. S. 77-79.
- 16a. Khilchevskiy V.K. Vodni resursy krain Yevropy: kharakterystyka na osnovi bazy danykh FAO-Aquastat [Water resources of European countries: characteristics based on the FAO-Aquastat database]. Hidrolohiia, hidrokhimiia i hidroekolohiia. 2023. № 1 (67). S. 6-17.
17. Khilchevskiy V.K. Vodni ta zbroini konflikty - klasyfikatsiini oznaky: u sviti ta v Ukraini [Water and armed conflicts - classification features: in the world and in Ukraine]. Hidrolohiia, hidrokhimiia ta hidroekolohiia. 2022. № 1(63). S. 6-19.
18. Khilchevskiy V.K. Kharakterystyka vodnykh resursiv Ukrainy na osnovi bazy danykh hlobalnoi informatsiinoi systemy FAO-Aquastat [Characteristics of water resources of Ukraine based on the database of the global information system FAO-Aquastat]. Hidrolohiia, hidrokhimiia i hidroekolohiia. 2021. № 1 (59). S. 6-16.
19. Khilchevskiy V.K., Hrebin V.V. Hidrografichne ta vodohospodarske raionuvannia terytorii Ukrainy, zatverdzhene u 2016 r. – realizatsiia polozhen VRD YeS [Hydrographic and water management zoning of the territory of Ukraine, approved in 2016 – implementation of the provisions of the EU WFD]. Hidrolohiia, hidrokhimiia i hidroekolohiia. 2017. № 1(44). C. 8-20.
20. Khilchevskiy V.K., Hrebin V.V. Deiaki aspekty shchodo stanu terytorii raioniv richkovykh baseiniv ta monitorynhu vod pid chas vtorhnennia Rosii v Ukrainu (2022 r.) [Some aspects regarding the state of the territory of river basin areas and water monitoring during the Russian invasion of Ukraine (2022)]. Hidrolohiia, hidrokhimiia i hidroekolohiia. 2022. № 3(65). C. 6-14.
21. A Path Forward for Women, Water, Peace and Security. Women in Water Diplomacy Network Nile and Beyond Global Strategy 2022-2027. Stockholm, SIWI. 2022. URL: https://siwi.org/wp-content/uploads/2022/07/wwdn-nile-and-beyond-global-strategy-2022-2027_v4.pdf
22. Abu-Zeid M. Water and sustainable development: the vision for world water, life and the environment. Water Policy. 1998. 1 (1). P. 9-19. doi:10.1016/S1366-7017(98)00002-6
23. Agreement on the cooperation for the sustainable development of the Mekong River basin. 1995. URL: <https://www.mrcmekong.org/assets/Publications/policies/agreement-Apr95.pdf>
24. Aslov S. Towards the International Year of Water Cooperation, 2013. UN Chronicle. 2013. 50 (1). P. 7–9. doi:10.18356/abf44da8-en.
25. Baumgartner T., Pahl-Wostl C. UN–Water and its Role in Global Water Governance. Ecology and Society. 2013. 18 (3). doi:10.5751/ES-05564-180303
26. Boretti A. Rosa L. Reassessing the projections of the World Water Development Report. npj Clean Water. 2019. 2 (15). P. 1–6. doi:10.1038/s41545-019-0039-9. ISSN 2059-7037.
27. Brautigam D., Hwang J., Wang L. Chinese Financed Hydropower Projects in Sub-Saharan Africa. SAIS China Africa Research Initiative. Eldis. 2015. URL: <https://www.eldis.org/document/A72589>
28. Carter N. The politics of the environment : ideas, activism, policy (3 ed.). Cambridge: Cambridge University Press. 2018. ISBN 9781108459242.
29. Cascão, A.E., Zeitoun, M. Power, hegemony and critical hydropolitics. In A. Earle, A. Jägerskog, & J. Ojendal (Eds.), Transboundary water management: Principles and practice. London: Earthscan, 2010. P. 27-42.
30. Cosgrove W.J. Loucks D.P. Water management: Current and future challenges and research directions. Water Resources Research. 2015. 51(6). P. 4823–4839. doi:10.1002/2014WR016869.

31. Elgar Encyclopedia of Water Policy, Economics and Management. Ed. by: Koundouri P., Alamanos A. E-Elgar. 2024. 448 p.
32. *Elhance A.P.* Hydropolitics: Grounds for Despair, Reasons for Hope. International Negotiation. 2000. 5 (2). P. 201–222. doi:10.1163/15718060020848730.
33. *Elhance A.P.* Hydropolitics in the Third World: Conflict and cooperation in International River Basins. Washington, DC: US Institute of Peace Press. 1999.
34. Encyclopedia of Water Politics and Policy in the United States. Ed. by: Danver S.L., Burch J.R. CQ Press. 2011. 544 p.
35. *Gleick P.* Water in Crisis: A Guide to the World's Fresh Water Resources. Oxford University Press, New York. 1993. 473 p.
36. *Gleick P., Iceland C., Trivedi A.* Ending Conflicts over Water: Solutions to Water and Security Challenges. World Resources Institute. 2020. URL: <https://www.wri.org/research/ending-conflicts-over-water>
37. *Grandi M.* Hydropolitics.. Oxford Research Encyclopedia of Environmental Science. 2020. doi:10.1093/acrefore/9780199389414.013.644
38. *Grey D., Sadoff C.W.* Sink or Swim? Water security for growth and development. Water Policy. 2007. 9 (6). P. 545–571. doi:10.2166/wp.2007.021
39. Integrated water resources management (IWRM). URL: http://www.cawater-info.net/bk/8-1_e.htm
40. International Network of Basin Organizations (INBO). URL: <https://www.inbo-news.org/en>
41. *Islam S., Gao Y., Akanda A.* Water 2100: A synthesis of natural and societal domains to create actionable knowledge through AquaPedia and water diplomacy. in Hydrocomplexity: New Tools for Solving Wicked Water Problems the Proceedings of the 10th Kovacs Colloquium. Paris, France, 2010. P. 193-197.
42. *Khilchevskiy V.K.* Water resources of Ukraine: assessment based on the FAO AQUASTAT database. Proceedings 15th International Scientific Conference on Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment. European Association of Geoscientists & Engineers. 2021.. P.1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215K2005>
43. *Khilchevskiy V., Karamushka V.* Global Water Resources: Distribution and Demand // In: Leal Filho W., Azul A.M., Brandli L., Lange Salvia A., Wall T. (eds). Clean Water and Sanitation. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals. Springer. 2022. P. 240-250. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-95846-0_101
44. *Khilchevskiy V.K., Mezentshev K.V.* Water conflicts and Ukraine: Donbas region. Proceedings 15th International Scientific Conference on Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment. European Association of Geoscientists & Engineers. 2021. P.1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215K2004>
45. *Khilchevskiy V.K., Shevchenko O. L., Plichko L.V.* Hydropolitical aspects in the field of water use. Proceedings 17th International Scientific Conference: Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment, European Association of Geoscientists & Engineers. 2023. 1-5.
46. *Mollinga P.P.* Water politics and development: Framing a political sociology of water resources management. Water alternatives. 2008. 1(1). P. 7-23.
47. REACH Global Strategy 2020-2024. University of Oxford. Oxford, UK, 2020. URL: https://reachwater.org.uk/wp-content/uploads/2020/10/2020_24_REACH-Global-Strategy.pdf
48. *Sadoff C., Grey D., Borgomeo E.* Water Security. Oxford Research Encyclopedia of Environmental Science. 2020. doi:10.1093/acrefore/9780199389414.013.609
49. *Schmeier S.* What is water diplomacy and why should you care? Global Water Forum. 2018. URL: <https://www.globalwaterforum.org/2018/08/31/what-is-water-diplomacy-and-why-should-you-care/>
50. *Shumilova O., Tockner K., Sukhodolov A., Khilchevskiy V., De Meester L., Stepanenko S., Trokhymenko G., Hernandez-Aguero H.A., Gleick P.* Impact of the armed conflict between Russia and Ukraine on freshwater resources and water infrastructure // Nature Sustainability. – 2023. 6. P. 578–586. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41893-023-01068-x>
51. *Sivakumar B.* Planning and management of shared waters: hydropolitics and hydropsychology – two sides of the same coin. International Journal of Water Resources Development. 2013. 30 (2). P. 200–210. doi:10.1080/07900627.2013.841072
52. *Susskind L., Islam S.* Water Diplomacy: Creating Value and Building Trust in Transboundary Water Negotiations. Science & Diplomacy. 2012. 1 (3).
53. The Oxford Encyclopedia of Water Resources Management and Policy. Ed. in Chief: Whittington D., Oxford University Press. 2023. URL: <https://oxfordre.com/environmentalscience/page/1970>
54. Transboundary Aquifers and Groundwater Systems of Small Island Developing States: Status and Trends. United Nations Environment Programme (UNEP) / UNESCO-IHP and UNEP. Nairobi, 2016.

16 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259254>

55. Transboundary Lakes and Reservoirs: Status and Trends. United Nations Environment Programme (UNEP) / ILEC and UNEP. Nairobi, 2016. 17 p. URL: <http://geftwap.org/publications/TWAPVOLUME2TRANSBOUNDARYLAKESANDRESERVOIRS.pdf>

56. Transboundary River Basins: Status and Trends. Vol. 3. River basins. United Nations. Environment Programme (UNEP) / UNEP-DHI.. Nairobi, 2016. 342 p. URL: https://ciesin.columbia.edu/documents/GEF_TWAPRB_FullTechnicalReport_compressed.pdf

57. Transboundary Waters Assessment Programme. GEF TWAP. URL: <http://twap-rivers.org/>

58. UN 2023 Water Conference. URL: <https://sdgs.un.org/conferences/water2023>

59. UN. International Decade for Action on Water for Sustainable Development, 2018-2028. URL: <https://www.un.org/en/events/waterdecade/>

60. UN. The 17 Goals. Sustainable Development Goals. <https://sdgs.un.org/goals>

61. UN-Water. What is Water Security? URL: <https://www.unwater.org/publications/what-water-security-infographic>

62. Vyshnevskiy V., Shevchuk S., Komorin V., Oleynik Yu., Gleick P. The destruction of the Kakhovka dam and its consequences. Water International. 2023. 48(2). P. 1-17. DOI: 10.1080/02508060.2023.2247679

63. Water Conflict Chronology. Pacific Institute. URL: <http://www.worldwater.org/water-conflict/>

64. Water in a changing world (3rd ed.). Paris: World Water Assessment Programme (United Nations), UN-Water, UNESCO. 2009. ISBN 978-1-84407-839-4. OCLC 316311124

65. Water Policy. Website: <https://iwaponline.com/wp/issue/browse-by-year>

66. World Water Policy. Website: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/wwp2.12136>

67. Zeitoun M., Warner J. Hydro-hegemony – a framework for analysis of trans-boundary water conflicts. Water Policy. 2006. 8 (5). P. 435–460. doi:10.2166/wp.2006.054

Water policy: global trends, situation in Ukraine

Khilchevskiy V.K.

The article is devoted to the study of the multifaceted concept of "water policy" and the main trends in the manifestation of water policy in the world, formally touching on issues related to Ukraine. Water policy in the world is given a lot of attention. Special periodicals, monographs and encyclopedias are saturated with consideration of water policy issues (water resources policy). The following directions are distinguished: hydropolitics, which considers the issue of transboundary water resources, and hydropsychology, which considers the issue of water at the local level. At the heart of water policy are the mechanisms of application of international conventions and treaties, as countries are concerned about their water security, especially in transboundary water basins. Issues of water resources within the country are resolved at the national legislative level, in Europe - with the application of the provisions of the EU Water Framework Directive. After the Dublin Conference on Water Resources and Sustainable Development (1992), the world water community is directed towards integrated water resources management (IWRM). IWRM is a management system based on the accounting of all types of water resources (surface, underground and return water) within hydrographic boundaries, which binds the interests of various industries and levels of the water use hierarchy, involves all interested parties in decision-making, promotes the effective use of water resources, land and other natural resources for the benefit of sustainable provision of water requirements of nature and society.

In Ukraine, as a whole, the water sphere of the state moves in line with the world trends of water policy and IWRM by joining the Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes, the Protocol on Water and Health to the Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes 1992, implementation of the provisions of the EU Water Framework Directive into the legal framework and practice of water relations, cooperation on transboundary waters at the current level, adoption of the Water Strategy until 2050.

Key words: water policy, hydropolitics, hydropsychology, integrated management of water resources, transboundary water resources, water conflicts, water security.

Надійшла до редколегії 08.10.2023